

Vijftig jaar geleden ; nationalisatie van alle industriële ondernemingen in Soviet Rusland

---

door J. TASSIN,

Dr. Jur., Sekretaris Generaal UNIAPAC-België.

★

1. Twee wetgevende beslissingen zorgden vijftig jaar geleden voor de algemene nationalisatie van de Russische industrie.

Op 28 juni 1918 werden alle grote ondernemingen genationaliseerd, d.i. ondernemingen met een kapitaal van 300.000 tot 1 miljoen roebels naargelang de nijverheidssector, behalve wanneer zij aan verbruikersverenigingen toebehoorden (1). Twee jaar en half later, op 4 december 1920, werden zelfs kleine ondernemingen die meer dan 10 arbeiders in dienst hadden, evenals ondernemingen met vijf arbeiders, en die over drijfkracht beschikten, genationaliseerd (2).

De nationalisatie is op zichzelf geen uitzonderlijk fenomeen. Tijdens de laatste vijftig jaren heeft de wereld een vrij groot aantal nationalisaties meegemaakt. De nationalisatie gebeurde echter zelden op zo grote schaal als in Rusland in 1917-1920 en waar zij op even grote schaal gebeurde nam zij doorgaans meer tijd in beslag.

Spontaan rijst dan de vraag naar de overeenstemming tussen de wetgevende bepalingen en de sociaal-economische werkelijkheid.

Het komt inderdaad onwaarschijnlijk voor dat een land als Rusland, dat slechts over een beperkte elite beschikte, er toe in staat was in minder dan een jaar tijd de leidende klasse aan het hoofd van zijn grote industrie (en elders in drie jaar) door het onvoorbereide proletariaat te vervangen.

2. Bij het beantwoorden van die vraag moet eerst naar de *feiten* gekeken worden. Bij het uitbreken van de oktober-revolutie (25 oktober volgens

---

(1) *Sobranie Uzakonenii*, 1917-1918, n° 47, art. 559.

(2) *Sobranie Uzakonenii*, 1920, n° 93, art. 512.

de Juliaanse kalender, 7 november 1917 volgens onze Gregoriaanse kalender) verkeerden sommige streken van Rusland in een toestand van anarchie die voor gevolg had dat bepaalde ondernemingen toen reeds onder het toezicht of zelfs het beleid van fabriekskomitees waren. Acht maanden na de februari-revolutie, die het tsaristische autocratische verving door een nogal zwakke liberale regering, waren de teugels dus niet meer zo stevig in handen van de (vroegere) eigenaars. De algemene desorganisatie van het bedrijfsleven die op de oorlog en de militaire nederlaag volgde, had een soort verbastering van het gezag voor gevolg. De toestand bij het uitbreken van de oktober-revolutie was dus geen zuiver kapitalistische toestand meer.

3. Het dekreet van 28 juni 1918, houdende algemene nationalisatie van de grote ondernemingen, bleef anderzijds, voor een deel althans, dode letter.

In juni 1918 kon de Soviet-Regering haar gezag niet laten gelden over de westelijke (Baltische landen), zuidwestelijke (Oekraïne) en zuidelijke (Kaukasië) delen van de huidige Soviet-Unie, hetgeen de feitelijke draagwijdte van het dekreet aanzienlijk beperkte. Die gebieden waren inderdaad hetzij door de Duitsers bezet, hetzij in handen van nationalist en opstandige generaals.

Zelfs in de gebieden die onder de rechtstreekse controle van de Soviets waren, d.i. hoofdzakelijk de streken van centraal Rusland en Oeral, kon het gezag zich niet volledig doen gelden, met het gevolg dat het dekreet hier ook weinig onmiddellijke verandering bracht aan de bestaande toestand.

4. Na de feiten tot hun juiste toedracht herleid te hebben en gezien te hebben dat het vertrekpunt (oktober-revolutie) geen zuiver kapitalisme meer was, en dat het aankomstpunt (nationalisatie) niet altijd met Staatstoezicht te vereenzelvigen was, blijft de vraag nochtans bestaan: hoe is het te verklaren dat het nieuwe bewind nog geen acht maanden nodig had om *alle* grote ondernemingen van een bijna zuiver kapitalistisch regime te doen overgaan naar een « juridische » nationalisatie?

Verskillende factoren hebben hiertoe bijgedragen: de structuur van de Russische industrie, de oorlogsomstandigheden, voorbereidende maatregelen die reeds vóór de oktober-revolutie getroffen werden en uiteindelijk de wettelijke beschikkingen van het nieuwe bewind.

5. De hoofdkenmerken van de Russische industrie, vóór de eerste wereldoorlog waren: een vrij grote graad van geografische en economische *concentratie* en een betrekkelijk beperkte ontwikkeling van de industrie der afgewerkte produkten.

De geografische concentratie blijkt onder meer uit het feit dat de zware industrie hoofdzakelijk gevestigd was in het Donetzbekken en het Oeralgebied, waar voornamelijk aan steenkool en ijzerertsontginning gedaan werd. In het bekken van Moskou werd eveneens aan steenkoolontginning gedaan. In die streek trof men echter ook een vrij uitgebreide textielnijverheid aan evenals metaalverwerkende bedrijven, terwijl Petrograd over een meer gevariëerde nijverheid beschikte. In die vier streken, maar dan hoofdzakelijk in de streken van Petrograd en Moskou was het grootste gedeelte van de 3,5 miljoen arbeiders van Rusland geconcentreerd (3).

De geografische concentratie gaat gepaard met de *economische* concentratie.

In 1912 wordt 70 % van de Russische steenkool door 41 ondernemingen voortgebracht (4). De petroleumproductie hangt voor ongeveer 60 % van drie zng. monopolistische groepen af (5); de frans-belgische trust Produgol groepeerd 27 % van de kolenvennootschappen van het Donetzbekken en beschikt over ongeveer 73 % van de kolenproductie. Een andere trust, Prodarud, is verantwoordelijk voor 4/5 van de ijzerertsproductie in het zuiden van Rusland.

De spoorwegen zijn grotendeels in handen van de Staat, terwijl Prodva-gon 97 % van de Russische productie van spoorwagens controleert (6).

Terwijl er 59 banken bestaan is meer dan 50 % van het kapitaal in handen van 7 banken (7).

Ongeveer 90 % van de suikernijverheid en bijna 100 % van de zout-nijverheid zijn elk in handen van één groep (8).

De hedendaagse Sovjetauteur Vinogradov beschouwt dat in de vier sectoren van de steenkoolontginning, metallurgische nijverheid, petroleum-nijverheid en suikernijverheid «de concentratie van de productie een hoog peil bereikt had, zodat de nationalisatie van die bedrijven economisch gezien rijp werd» (9).

Buiten die geografische en economische concentratie noteert men ook een *sociale* concentratie: 53,5 % van de Russische werknemers zijn

(3) DALLIN, *The Real Soviet Russia*, chapter 9; zie ook gegevens in Silantev, *Rabocij Kontrol' i sovmarhozy* (arbeiderscontrole en raden voor volkseconomie), blz. 5.

(4) GLADKOV, *Natsionalisatsija promyslennosti v SSSR* (Nationalisatie van de nijverheid in de USSR), blz. 8.

(5) GLADKOV, *Ocerki sovetskoj ekonomiki* (Over de Sovjet-economie), blz. 12.

(6) VINOGRADOV, *Sotsialisticeskoe obobscestvenie sredstv proizvodstva v promyslennosti SSSR 1917-1918* (Socialistische nationalisatie van de industriële productiemiddelen in de Soviet-Unie), blz. 9; zie ook andere voorbeelden en cijfers, *ibid.*

(7) GLADKOV, *Ocerki...*, blz. 12.

(8) VINOGRADOV, *op. cit.* blz. 9 en volg.; zie ook LOKSIN, *Ocerk istorii promyslennosti v SSSR 1917-1940* (Over de geschiedenis van de nijverheid in de Soviet-Unie), blz. 16 en volg.

(9) VINOGRADOV, *op. cit.*, blz. 70.

in 1913 tewerkgesteld in ondernemingen van meer dan 500 werklie-
den (10).

6. Een tweede reeks voor de nationalisatie gunstige factoren in te vinden in de door de oorlog veroorzaakte *desorganisatie*. Tot in 1916 bleef de produktie vrij regelmatig stijgen, maar tijdens de tweede helft van dat jaar begon de economie praktisch overal te begeven. De oorlog had schijnbaar tegenstrijdige gevolgen, die nochtans hetzelfde resultaat opleverden : de oorlog droeg gedeeltelijk bij tot de verruiming van de hierboven beschreven concentratie : de Commissie van Generaal Vankov slaagt erin een trust van de privé-industrie van munitie en springstoffen te bevorderen. Sommige bedrijven die uit Polen en de Baltische landen geëvacueerd worden komen zich in Centraal Rusland vestigen. Anderzijds hebben de oorlogsomstandigheden ook tot gevolg dat bepaalde ondernemingen hun sterk beleid verliezen. Hier en daar verdwijnen sterke industrieleiders. Van de zomer 1917 af zoeken sommige verantwoordelijken hun toevlucht in het buitenland.

7. Een derde reeks elementen die eveneens vanaf de zomer 1917 een invloed uitoefenen is de geleidelijke totstandkoming van een nieuwe administratie, gelijktijdig met de betrekkelijke mislukking van het experiment van de arbeiderscontrole.

Reeds tijdens de Revolutie van 1905 ontstonden spontaan hier en daar zowel Sovjets als *fabriekskomitees*. Onmiddellijk na de februari-revolutie worden opnieuw in een groot aantal ondernemingen fabriekskomitees opgericht (Fabzavkom). De periode van acht maanden die 25 oktober 1917 voorafgaat is belangrijk, wat de ontwikkeling van die fabriekskomitees betreft. De toen nog minoritaire Bolsjevistische partij steunt de fabriekskomitees en neemt een meer genuanceerde houding aan tegenover de vakbonden. Deze laatsten, die recent opgericht en bijgevolg nog tamelijk onervaren waren, bleven onder de invloed van de Mensjeviki ; de twee organisaties, fabriekskomitees enerzijds, vakbonden anderzijds, komen wel eens als rivalen tegenover elkaar te staan (11).

De arbeiderscontrole (12) vóór 25 oktober 1917 kan als volgt gekenschetst worden : eerste periode van spontane oprichting van tal van organen in de fabrieken met voornamelijk sociale doelstellingen, zoals bijvoorbeeld collectieve arbeidersovereenkomsten en verdediging van beroepsbelangen ; die komitees werden door de regering Lvov op

(10) LOKSIN, *op. cit.*, blz. 16.

(11) Over die verhouding, zie CARR, *The Bolshevik Revolution*, II, 63.

(12) Arbeiderscontrole doelt hier op controle door de arbeiders (*workers' control* in 't Engels).

23 april 1917 wettelijk erkend en hun bevoegdheid werd beperkend geregeld; in feite oefenden ze soms controle uit op de door de direktie ingeroepen redenen om tijdelijke en definitieve sluitingen te rechtvaardigen — dit in april en mei 1917 (13); daarna organisatie, gedeeltelijk onder invloed van de Bolsjeviki, — in juni en juli.

Ten slotte ondermijning door de Bolsjeviki, verbetering van de organisatie, voorbereiding van de opstand — tot in oktober.

De doelstellingen van die organen bleven in de meeste gevallen beperkt tot de verdediging van de individuele rechten van de arbeiders. Soms ging de controle zich uitstrekken tot sommige aspecten van de produktie; in uitzonderingsgevallen namen arbeidersorganisaties zelf de leiding van de onderneming in handen.

De oktober-revolutie geeft een heel nieuwe wending aan die fabriekskomitees. Het nieuwe regime beschikt nog niet over de nodige administratieve organen en er zullen maanden nodig zijn vóór een nieuwe administratie wordt opgericht. De oude administratie is niet betrouwbaar. Buiten de Soviets zijn de fabriekskomitees op dat ogenblik de enige organisatie die politiek ondermijnd en min of meer centraal georganiseerd zijn. Zij zullen dus als schakel dienen tussen het centrale bestuur (Raad van Volkskommissarissen-Sovnarkom) en de produktieeenheden.

Lenin is er zich wel van bewust dat de arbeiders nog niet de nodige opleiding en ervaring bezitten om de leiding van de ondernemingen overall in handen te nemen. Het principe voor die periode luidt dus: leiding in handen van de bourgeoisie laten, zolang dit aanvaardbaar is, maar de industrieleiders laten controleren door werklieden (14).

Reeds op 14 november 1917 (27 november, Gregoriaanse kalender) vaardigt het Hoger Uitvoerend Komitee, permanent orgaan van de Soviets, een dekreet uit waarbij de arbeiderscontrole officieel ingevoerd en verplichtend wordt (15). Tevens wordt een centrale administratieve leiding gegeven aan die fabriekskomitees, de Hogere Raad voor arbeiderscontrole. Tussen die Hogere Raad en de fabriekskomitees zullen controleraden (één per stad of nijverheidszone) fungeren.

Fabriekskomitees krijgen het recht tussen te komen in het beleid van de bedrijfsleider of van zijn administratie telkens wanneer zijn beslissingen indruisen tegen de vitale belangen van de onderneming. Fabriekskomitees mogen eveneens de leden van de administratie van de

---

(13) Zie LABRY, *L'Industrie russe et la révolution*, blz. 80.

(14) Over de opvattingen van Lenin, betreffende de tegenstrijdigheid tussen Staatsorganisatie en arbeiderscontrole, zie CARR, *The Bolshevik Revolution*, II, blz. 66-67.

(15) Verschenen in *Pravda*, 17 november 1917; franse vertaling in LABRY, *Une législation communiste*, blz. 127.

onderneming « die geen normale betrekkingen met de arbeiders kunnen onderhouden » verwijderen.

Het experiment kende slechts een betrekkelijk succes, omdat sommige fabriekskomitees te schuchter waren — hetgeen de Bolsjeviki niet behaagde — dat andere te onhandig waren — hetgeen de vlucht van de directeur voor gevolg had — en dat velen vrij vlug de onderneming als hun eigen zaak en niet de zaak van het ganse volk gingen beschouwen. Het experiment, dat nochtans uitgebreid toegepast werd, duurde ook slechts enkele maanden, en, hoewel hij nooit formeel afgeschaft werd, verdween de arbeiderscontrole stilaan uit de praktijk in de lente van 1918.

De resultaten van de arbeiderscontrole kunnen moeilijk met zekerheid worden bepaald, gezien dit voortijdig einde ervan als georganiseerde politiek in de lente 1918. Toch menen de hedendaagse Soviet auteurs (16), dat hij een leerschool was voor de arbeidersklasse die hier een gelegenheid vond om een eerste contact op te nemen met de problemen van de dagelijkse leiding van een bedrijf.

8. Ongeveer gelijklopend met de arbeiderscontrole zorgde de Soviëteregering voor de organisatie van een echte administratie, die later zou uitgroeien tot ministeries, centrale organen en de nogal zwaarwegende bureaucratie die Soviet Rusland enkele jaren later kende.

De *Sovmarkhozen* of Raden voor Volkseconomie (17) zijn een bijna zuiver produkt van de administratieve opvattingen van de Bolsjeviki.

Op 2 december 1917 (15 december, onze tijd) vaardigt het Hoger Uitvoerend Komitee een dekreet uit, houdende oprichting van de Hogere Raad voor Volkseconomie, gevormd door de samenvoeging van de Al-Russische Raad voor Arbeiderscontrole (opgericht twee weken voordien), van vertegenwoordigers van de volkskommisariaten en van de vakbonden (18). Vrij vlug beschikt die Hogere Raad (in het kort *Vesenkha*), over zeer uitgebreide bevoegdheden op economisch gebied. Hij zal na enkele maanden alle bevoegdheden van de vroegere fabriekskomitees en van de vroegere tsaristische administratie overnemen.

De Hogere Raad voor Volkseconomie richt lokale raden op die met nogal uitgebreide planning en beleidopdrachten belast worden. In feite zijn zij ook belast met de nationalisatie van de economie en het beleid ervan. De belangrijkste bedrijven zullen echter rechtstreeks onder *Vesenkha* (opperste orgaan) blijven resorteren (19). De politiek van *Vesenkha*

(16) Zie o.m. VINOGRADOV, *op. cit.*, blz. 33 en blz. 44, met citaat Lenin.

(17) *Sovet Narodnogo Hoziaistva* kan evengoed vertaald worden door: Raad voor nationale economie.

(18) Zie tekst in *Sobranie Usakonenii*, 1917-1918, n° 5, art. 83; zie commentaar GLADKOV, *Ocerki...*, blz. 97; SILANTEV, *op. cit.*, blz. 100; TUMANJAN, *Razvittie planirovanija v SSSR* (Ontwikkeling van de planificatie in de USSR), blz. 31.

(19) TUMANJAN, *op. cit.*, blz. 32.

bestond er dikwijls in de bestaande organisaties op te sloppen en te benutten voor haar eigen doel. Zo worden Produgol (verkooporganisme voor kolen) en Prodamet (metaal) in januari 1918 ontbonden en hun personeel wordt overgebracht naar Vesenkha. De Raden van Volkseconomie kenden in die periode tal van moeilijkheden, daar zij onder meer met de middelpuntvliedende strekkingen van de vakbonden en van een aantal fabriekskomitees af te rekenen hadden, en ook wel eens omdat zij door niet-Bolsjeviki ondermijnd werden.

Na tal van verwickelingen, omvormingen en reorganisaties, groeiden zij uiteindelijk uit tot een echte Staatsadministratie. Loksinschrijft hierover dat « zo de arbeiderscontrole de nationalisatie had voorbereid van beneden af, de oprichting van Vesenkha hetzelfde nastreeft van boven af » (20).

De arbeiderscontrole en de organisatie van Raden voor Volkseconomie die uiteindelijk de arbeiderscontrole helemaal verving gaven aan het nieuwe bewind het onmisbare « tool of management ». Dit instrument kon reeds in de lente 1918 een aanvang maken met een daadwerkelijke controle en zelfs leiding van de industrie, hoe gebrekkig dan ook.

9. Als vierde reden voor de vrij snelle nationalisatie van de industrie moet genoemd worden de door de Bolsjeviki gevolgde *taktiek*.

Hoe ongelooflijk ook, Lenin had de Bolsjevistische politiek zeer duidelijk en met vrij veel details in april 1917 reeds bekendgemaakt. Iedereen wist dus zeer goed wat hem te wachten stond. In zijn beroemde Aprilthesissen, bekendgemaakt onmiddellijk na zijn terugkeer uit Zwitserland en meer nog in zijn betoog « De nakende ineenstorting en de middelen om haar te bestrijden » van september 1917 stelde Lenin de volgende concrete maatregelen voor :

1° Fusie en nationalisatie van al de banken, die als een bolwerk van het kapitalisme beschouwd worden.

2° Nationalisatie van de belangrijkste kapitalistische syndicaten (het russische woord Syndicat komt overeen met hetgeen wij trust noemen). Lenin bedoelde hier de suiker, petroleum, steenkool en metaalbedrijven.

3° Afschaffing van het commercieel geheim.

4° Verplichte cartellisatie.

5° Oprichting van verbruikers vennootschappen.

De verplichte cartellisatie verdient de aandacht. Zij bestaat hierin dat de belangrijkste ondernemingen van een bepaalde industriële sektor ver-

---

(20) LOKSIN, *op. cit.*, blz. 60.

plicht worden in trust-verband samen te werken. Dit zou het kapitalistische systeem tot zijn uiterste konsekwenties namelijk het monopolisme, voeren, en hierdoor zou de controle van de Staat vergemakkelijkt worden. Lenin stelt ook voor dat de leiders van de industrie verantwoordelijk gesteld worden voor de cartellisatie en dat zij *niet* uit hun functie verwijderd zouden worden.

In de mate dat de omstandigheden het toelieten werden die beginselen zeer konsekwent toegepast na de oktober-revolutie.

Alle banken werden op 14 december 1917 bezet, terwijl de zee- en stoomvaartmaatschappijen in januari 1918 genationaliseerd werden (de spoorwegen waren reeds in handen van de Staat onder het tsaristische regime). Op 22 april 1918 werd de buitenlandse handel een Staatsmonopolie. Vermits de Regering op dat ogenblik reeds het krediet en het vervoer volledig in handen had kon zij gemakkelijk haar wil opleggen. Daarna volgde de nationalisatie van de suikernijverheid (2 mei), van de grote metallurgische bedrijven (18 juni) en van de olieindustrie (20 juni 1918). Die wetgevende beslissingen van de Centrale Overheid waren gewoonlijk niet meer dan de bevestiging a posteriori van feitelijke toestanden of van beslissingen ter plaatse getroffen door lokale organen van de Soviets.

In feite waren reeds enkele heel grote bedrijven per eind januari 1918 genationaliseerd. Op het eind van de maand februari 1918 zijn 859 belangrijke bedrijven genationaliseerd. Dit getal groeit tot 1.500 ongeveer rond het midden van 1918, tot 3.668 op 1 januari 1919 en 4.547 eind 1920 (21).

Het dekreet van 28 juni 1918 is dus voor een groot deel de wettelijke bevestiging op centraal niveau van een groot aantal beslissingen van lokale overheden.

Terloops weze gezegd dat de pre-revolutionnaire wetgeving geen bescherming meer bood aan de kapitalistische eigenaars tijdens die verwarde periode. Het pre-revolutionnair recht werd inderdaad in twee stappen onttakeld: volgens het dekreet van 14 november 1917 zijn de wettelijke beschikkingen van vóór 25 oktober nog van kracht voor zover zij niet tegenstrijdig zijn met het revolutionnair rechtsgevoel; volgens de wet van 30 november 1918 is elke verwijzing naar het pre-revolutionnair recht voortaan verboden.

10. In juni 1918 waren dus alle grote ondernemingen « juridisch » genationaliseerd; in december 1920 werd die nationalisatie uitgebreid

---

(21) Zie (licht uiteenlopende) cijfers in TUMANJAN, *op. cit.*, blz. 16, GLADKOV, *Očerki...*, blz. 90-91, LOKSIN, *op. cit.* blz. 76, CARR, *The Bolshevik Revolution*, II, 175 en ARAKELJAN, *Industrial Management in the USSR* (Engelse uitgave), blz. 54.

tot praktisch alle ondernemingen (22). Wij hebben gezien welke factoren die snelle evolutie in de hand gewerkt hebben en hoe de wetgeving in de meeste gevallen, de feiten achterna liep.

Maar welke was de praktische uitwerking van die wetgeving, voor zover zij toegepast moest worden op nog niet genationaliseerde ondernemingen ?

Het uitspreken van de juridische nationalisatie betekende nog niet dat de onderneming onder de rechtstreekse controle van de Staatsorganen werkte. Het nieuwe bewind zorgde er wel voor dat alle belangrijke bedrijven rechtstreeks onder zijn gezag zouden ressorteren. Het moest het echter aan lokale overheden overlaten kleinere bedrijven onder werkelijke controle te nemen. Dit verliep op zeer ongelijke manier naargelang de streek en de industriesektor. Zo wordt de textielnijverheid voornamelijk in de winter 1918-1919 onder controle genomen, evenals de ledernijverheid. De levensmiddelenindustrie is pas in 1920 volledig genationaliseerd (23).

Het feit dat in mei 1918, twee maand en half na het wapenbestand met de Duitsers te Brest Litovsk, een echte burgeroorlog in Rusland uitbreekt, heeft voor gevolg dat het nieuwe bewind een harde koers volgt, gekend onder de naam « oorlogskommunisme ». Tijdens die periode verlaten vele bedrijfsleiders hun land en wordt de nationalisatie versneld. Maar op het ogenblik dat het nieuwe bewind na de bloedige burgeroorlog het roer stevig in handen heeft, maakt het een aantal toegevingen die bestemd zijn om landbouw en handel te helpen.

Op 17 mei 1921 schorst een dekreet de verdere uitvoering op van het dekreet van 4 december 1920 houdende algemene nationalisatie. Ten gevolge hiervan bleven ongeveer 4.000 nog niet genationaliseerde ondernemingen voorlopig in het bezit van hun eigenaar. Het waren echter allemaal kleine ondernemingen vermits zij in totaal 68.000 arbeiders tewerkstelden tegenover 3 miljoen in de toenmalige Staatsindustrie (24).

Verder worden een aantal reeds genationaliseerde ondernemingen « in huur » teruggegeven aan hun voormalige eigenaar. Buitenlanders kregen ook concessies van ietwat grotere afmeting, maar alles samen genomen blijven die toegevingen beperkt.

11. Samenvattend mag gezegd worden dat de zeer snelle nationalisatie van de Russische nijverheid in de hand gewerkt werd door de concentratie van de tsaristische nijverheid, door de oorlogsomstandigheden, door

---

(22) Zie voetnoot (2).

(23) VINOGRADOV, *op. cit.*, blz. 85 en volg.

(24) Zie cijfers in ZALESKI, *Planification de la croissance et fluctuations économiques en URSS*, blz. 19 ; CARR, *The Bolshevik Revolution*, II, 301 ; LOKSIN, *op. cit.*, blz. 104.

het bestaan van de arbeiderscontrole en door het handig gebruik dat de Bolsjeviki van de omstandigheden wisten te maken.

De « juridische » nationalisatiemaatregelen van de jaren 1918-1920 waren niet veel meer dan de bevestiging « a posteriori » van feiten ; de onderwerping van de genationaliseerde ondernemingen aan de Staatscontrole, bleef beperkt, in vele gevallen, tot een toezicht uitgeoefend op het beleid van de pre-revolutionnaire leiding door de Soviets of hun organen.

De oorlogsomstandigheden en de soms bloedige brutaliteit van de nationalisatie, evenals de algemene economische ontreddeing hadden voor gevolg dat de globale output van de Sovietindustrie in 1920 op 13 % of 1/7 van het vóóroorlogse peil terugliep. Maar het nieuwe bewind was zegevierend. Het zal daarna ongeveer 5 à 6 jaar nodig hebben om de produktie, dankzij tijdelijke liberalisering-maatregelen opnieuw op het vóóroorlogse peil terug te brengen en om de eerste vijfjarenplannen te ontwerpen. Pas in de jaren 1929-1934 worden de meeste pre-revolutionnaire ondernemingsleiders die, niettegenstaande alles, leidinggevende functies bewaard hadden, uit hun ambt verwijderd ; zij worden vervangen door arbeiders die een versnelde opleiding genoten hadden of door jongere krachten.

12. Als besluit mag dus gezegd worden dat de wetgevinghoudende nationalisatie de feiten achterna liep wat de onderwerping van de bedrijven aan het Staatstoezicht betreft ; zij liep de feiten vooruit en zorgde voor de nodige normatieve gegevens, wat betreft het plaatsen van de industrie onder het rechtstreekse beheer van « proletariërs ». In elk geval was de formele wetgeving niets anders dan een instrument in de handen van de toenmalige heersende klasse, het proletariaat, om de industrie aan het nieuwe bewind te onderwerpen, dit volgens de Leninistische opvatting.

